

**T.C. İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ**

**DIŞ TİCARET ENSTİTÜSÜ
WORKING PAPER SERIES**

Tartışma Metinleri

WPS NO/ 204 / 2018-12

**BÖLGESEL TİCARET ANTLAŞMALARININ ÜLKE VE BÖLGE
EKONOMİSİNE ETKİLERİ: AFTA İNCELEMESİ**

Zeynep Petek¹

¹ zeynepptk@hotmail.com.tr İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü Uluslararası Ticaret Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi

BÖLGESEL TİCARET ANTLAŞMALARININ ÜLKE VE BÖLGE EKONOMİSİNE ETKİLERİ: AFTA İNCELEMESİ

ÖZET

Küreselleşme, uluslararası ticaretin hız kazanmasıyla ülkeler arası rekabetin artmasına neden olmuş ve dış ticaret hacmini genişletmek isteyen ülkeler için işbirliği fırsatları yaratmıştır. Bölgesel iktisadi entegrasyonlar, ülke ve bölge ekonomisini büyütmek için atılmış adımlardan birisidir. Bu çalışmada, iktisadi entegrasyonların ülke ve bölge ekonomisine etkileri araştırılmıştır. Araştırmada kullanılan veriler Trademap'ten elde edilmiş ve AFTA (Asean Free Trade Area)'nın bölge içi ve bölge dışındaki ülkelerle gerçekleştirilen ithalatı, ihracatı, bölge ve dünya ticaretindeki payı karşılaştırılmıştır. Ayrıca, GTİP kodları, yirmi bir gruba ayrılarak üye ülkelerin ihracatında ve ithalatında öne çıkan ürünler tablolarla ifade edilmiştir. Sonuç olarak, AFTA'ya üye ülkelerin dış ticaretinde birlik dışı ülkelerin ağırlıkta olduğu görülmüştür. Üye ülkeler, gümrük vergilerini minimize edecek politikalar uygulayarak bölge ekonomisine katkı sağlayabileceklerdir.

Anahtar Kelimeler: *AFTA(Asean Free Trade Area), Bölgesel ticaret antlaşmaları, iktisadi entegrasyonlar, dış ticaret*

ABSTRACT

Globalization causes to raising competition in between countries with accelerating in international trade and makes opportunities of association for countries that want to grow their capacities at foreign trade. In this study, effects on economical of that area of regional integrations has been researched. Data used in this study has been provided on Trademap. It has been compared imports, exports and shares on regional and World trade of countries that are in and out of association. Also Harmonized Tariff Codes by seperating to twenty one groups have been explained products that have big share on export and import with the tables. Therefore, it is obliviously that on foreign trade of AFTA, countries that out of association got high share. To minimize custom taxes to regional economy; members of AFTA can contribute by implementing policies.

Key Words: AFTA(Asean Free Trade Area), Regional Trade Agreements, Economical Integrations, International Trade

BÖLGESEL TİCARET ANTLAŞMALARININ ÜLKE VE BÖLGE EKONOMİSİNE ETKİLERİ: AFTA İNCELEMESİ

Giriş

Küresel pazar, ülkelerin ekonomik anlamda büyümeleri için fırsat olarak görülmektedir. Fakat uluslararası pazarlara hakim olan ülkeler, gelişmiş ülkelerdir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, bu pazardan pay alabilmek ve mevcut paylarını koruyabilmek için aralarında serbest ticaret antlaşmaları imzalamaktadırlar. Böylece üye ülkeler arasındaki vergi oranları en düşük seviyeye çekilerek birbirleriyle ticaret yapmaları mümkün olmakta ve hem ülke hem de bölge ekonomisine katkıda bulunmaktadır.

Asean Serbest Ticaret Bölgesi (AFTA), hem ülkelerin hem de bölgenin ekonomisini canlandırmak amacıyla 1991 yılında kurulmuştur. Bu çalışmada, AFTA bölgesinin ve üye ülkelerin ekonomik durumu kuruluşunun ilk yılları ve günümüz arasındaki kıyaslamalarla kat ettiği yol tablo halinde sunulmuştur.

ASEAN Serbest Ticaret Bölgesi (AFTA)'nin Kuruluşu ve Gelişimi

Ekonomik entegrasyon hareketleriyle birlikte örgüt içerisinde ticaret artış gösterirken bölgeye olan sermaye akışları da hızlanmaktadır. Bu şekilde artan ticaret, kaynakların etkin kullanılmasına yardımcı olduğu gibi entegrasyona üye olan ülke ekonomilerinin pazarlarının büyümesinde de etkili olmaktadır. Dünya çapında birçok ülke arasında bu tür entegrasyon ve ekonomik örgütler bulunmakla birlikte bunlardan bir tanesi de Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN)'dir (İspiroğlu ve Pazarcı, 2018, s.230).

Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN), 8 Ağustos 1967 tarihinde Bangkok'ta imzalanan ASEAN Deklarasyonu ile Endonezya, Malezya, Filipinler, Singapur ve Tayland tarafından kuruldu. ASEAN, bugün Güneydoğu Asya'da bulunan on ülkenin üyesi olduğu jeopolitik ve ekonomik bir örgüt. Kurulduğu tarihten sonra kurucu üyelere 8 Ocak 1984'te Brunei Krallığı, 28 Temmuz 1995'te Vietnam, 23 Temmuz 1997'de Laos Demokratik Halk Cumhuriyeti ile Birmanya (Myanmar) ve 30 Nisan 1999'da Kamboçya eklendi (Onur, 2016, s.1).

ASEAN'ın kurulmasından 10 yıl sonra 1976 yılında, Bali Zirvesi'nde ASEAN Anlaşması imzalanabilmiştir. Söz konusu Anlaşma 'da bölgesel işbirliği için dört temel alan tespit edilmiştir:

- Temel Mallar: Özellikle gıda ve enerji alanında üye ülkeler birbirlerinin piyasalarına serbestçe girme konusunda anlaşmışlardır.
- Endüstriyel Kalkınma: Üye ülkeler büyük ölçekli bölgesel sanayi projeleri gerçekleştireceklerdir. Söz konusu projeler özellikle, bölgenin temel gereksinimlerine cevap verecek nitelikte olacaktır.
- Ticaret: Üye ülkeler, tercihli anlaşmalar ve bölge dışı piyasalara geniş ölçüde giriş sağlamak suretiyle ASEAN içi ticareti artırma çabasında olacaklardır.
- Ekonomik Konular: Birlik kapsamında 1976 yılında petrokimya, kimyasal gübre, çelik, soda, gazete kağıdı ve lastik alanlarında faaliyet gösterecek büyük tesislerin oluşturulması için işbirliği kararı alınmıştır (İTKİB).

1991 yılında ASEAN ülkeleri arasında imzalanan anlaşma ile 2008 yılında gümrük vergilerinin tümüyle sıfırlanarak ASEAN Serbest Ticaret Alanı (ASEAN Free Trade Area -AFTA) oluşturulması öngörülmüştür (Onur, 2016,s.1). Yabancı yatırımı çekme amacıyla oluşturduğu ASEAN Serbest Ticaret Alanı (AFTA) ve Ortak Etkim Tercihli Tarife Sistemi (CEPT), bölgedeki ilk ekonomik entegrasyon olma özelliği taşımaktadır (DEİK).

4,5 milyon kilometre kareye yayılan ASEAN Bölgesinin toplam nüfusu 590 milyon civarındadır. ASEAN örgütünün öncelikli hedefleri arasında bölge ülkelerinin ekonomik büyümesine ivme kazandırılması, toplumsal ve kültürel gelişim, bölgede barış ve istikrarın sağlanması yer alıyor (Momento Expo, 2013 sf. 67).

AFTA Bölgesinin ve Üye Ülkelerin Analizi

Bu çalışmada, ekonomik entegrasyonların bölge ekonomisinin ticari hadlerinde yarattığı arttırıcı ya da saptırıcı etkiyi ortaya koymak amaçlanmıştır. Bunun üzerine öncelikli olarak ASEAN ülkelerinin birlik kurulmadan önceki GSYH 'sının üç yılının ortalaması alınarak kıyaslama yapılması sağlanmıştır.

Tablo 1. Ülkelerin entegrasyon öncesi bin \$ cinsinden gelirlerinin son üç yılının ortalaması

Ülke	1999	2000	2001	Ortalama Gelir
Myanmar	9.777	8.905.066	6.477.790	5.130.878
Tayland	126.668.932	126.392.308	120.296.746	124.452.662
Vietnam	28.683.659	31.172.518	32.685.198	30.847.125
Singapur	86.283.126	95.833.932	89.286.208	90.467.755
Filipinler	82.995.147	81.026.297	76.262.072	80.094.505
Lao PDR	1.454.430	1.731.198	1.768.619	1.651.416
Endonezya	149.063.127	175.702.220	170.832.093	165.199.147
Brunei	4.600.000	6.001.153	5.601.090	5.400.748
Kamboçya	3.517.242	3.654.031	3.984.000	3.718.424
Malezya	79.148.947	93.789.736	92.783.947	88.574.210

Birlikten önce Endonezya, Tayland ve Malezya'nın ekonomilerinin üye ülkelerle karşılaştırıldığında daha gelişmiş oldukları görülmektedir. Laos Demokratik Cumhuriyeti, olumsuz coğrafi koşullar, düşük eğitim seviyesi ve gelişmişlik düzeyinin düşüklüğü gibi nedenlerden ötürü zayıf bir ekonomiye sahiptir.

Güneydoğu Asya'nın en fakir ülkesi olan Myanmar'dır. Ekonomik anlamda kötü yönetilen ülke, doğal kaynaklarına rağmen dünyanın en fakir ülkelerindendir (ticaret.gov.tr).

Tablo 2. ASEAN Serbest Ticaret Bölgesi'nin Dünya dış ticaretindeki payı

	AFTA, 2001	AFTA 2016
AFTA DIŞ TİC. HACMİ/ DÜNYA DIŞ TİC. HACMİ	5,77%	7,16%

Birliğin kurulmasının ardından ekonomideki değişimleri görmek amacıyla bölge ekonomisinin diğer dünya ülkeleriyle yaptıkları ticaretin, dünya ekonomisindeki payına bakıldığında, ASEAN dış ticaret hacminin, dünya dış ticaret hacmi içerisindeki yüzdelik payının 15 yılda 1,39 arttığı görülmektedir. Dış ticaret hacminde yaşanan

bu artışın ithalat mı yoksa ihracat yoluyla mı gerçekleştiğini görmek amacıyla bölgenin dünya ihracatı ve dünya ithalatı içindeki payına bakılması gerekmektedir.

Tablo 3. ASEAN’ın Dünya ticaretinde ihracatının ve ithalatının dağılımı

BÖLGE	2001		2016	
	DÜNYA İHRACATI PAYI	DÜNYA İTHALATI PAYI	DÜNYA İHRACATI PAYI	DÜNYA İTHALATI PAYI
ASEAN/ DÜNYA	3,07%	2,70%	3,70%	3,45%

Tablo 3’e bakıldığında 2001 yılında dış ticaret hacminde ihracatın payının %3 olduğu görülmektedir. 2016 yılında ise ihracat 0,63 artış yaşanmış, ithalattaki artış ise 0,75 olarak gerçekleşerek ihracattaki ve ithalattaki artışların eşit oranlarda gerçekleştiği görülmektedir.

AFTA’nın kuruluş amacı olan bölge içi ekonominin dünya ticaret hacmindeki payına bakılarak birliğin ekonomik olarak gelişme göstermesi gözlemlenir.

Tablo 4. AFTA dış ticaret hacminin dünya ticaretindeki payı

2001	2016
AFTA Dış Ticaret Hacminin Dünya’daki Payı	AFTA Dış Ticaret Hacminin Dünya’daki Payı
1,273%	1,626%

Birliğin kurulmasından itibaren geçen 15 yıllık dönemde ASEAN ülkelerinin bölge içi ticaretinin payının 0,35 ‘lik bir artış gösterdiği görülmektedir. AFTA ülkelerinin bölge

içindeki ticaret hacimlerinin, dünya içindeki payına bakarak birliğin ekonomiye olumlu katkıda bulunduğu söylenebilmektedir.

Artan bölge içi ticarete üye ülkelerin birlik içi ticaret hacimlerinin, dünya dış ticaret hacmine oranlanmasıyla entegrasyonun, üye ülkeler üzerinde yarattığı etki görülebilmektedir.

Tablo 5. Üye ülkelerin bölge içi ticaretlerinin Dünya içindeki payı

	BÖLGE İÇİ DIŞ TİCARET HACMİNİN DÜNYA İÇİNDEKİ PAYI	
ÜLKE/BÖLGE	2010	2016
MYANMAR	0,019%	0,029%
ÜLKE/BÖLGE	2001	2016
BRUNEI	0,016%	0,006%
ÜLKE/BÖLGE	2010	2016
LAO PDR	0,009%	0,014%
ÜLKE/BÖLGE	2010	2016
FİLİPİNLER	0,084%	0,097%
ÜLKE/BÖLGE	2001	2016
VİETNAM	0,054%	0,133%
ÜLKE/BÖLGE	2001	2016
KAMBOÇYA	0,005%	0,017%
ÜLKE/BÖLGE	2001	2016
SİNGAPUR	0,496%	0,49%
ÜLKE/BÖLGE	2001	2016
ENDONEZYA	0,122%	0,213%
ÜLKE/BÖLGE	2001	2016
TAYLAND-	0,189%	0,294%
ÜLKE/BÖLGE	2001	2016
MALEZYA	0,312%	0,304%

Birlik içi ticareti, dünya ticaret hacmi içerisinde en yüksek paya sahip olan ülke Singapur'dur. Singapur'u takip eden Malezya, Tayland ve Endonezya'nın birlik içerisinde dış ticaret hacimlerinin yüksek olduğu, ancak 2001 ve 2016 yılı oranları karşılaştırıldığında arttırıcı etkinin çok az olduğu görülmektedir. Birliğin ticaret hacmindeki artış daha çok AFTA içerisindeki zayıf ekonomilerine yansımaktadır.

Ülkelerin birlik içerisindeki diğer ülkelerle yaptığı ticaretin hem ithalat hem de ihracat olarak milli gelirleri içindeki payına bakıldığında ülkelerin ekonomik durumu incelenmiş olacaktır.

Tablo 6. Üye ülkelerin birlik içerisindeki ülkelerle ticaretlerinin oranları

MYANMAR	2010	MYANMAR	2016
İHRACAT	0,008%	İHRACAT	0,005%
İTHALAT	0,004%	İTHALAT	0,009%
BRUNEI	2001	2016	2016
İHRACAT	0,012%	İHRACAT	0,005%
İTHALAT	0,019%	İTHALAT	0,011%
LAO PDR	2010	2016	2016
İHRACAT	0,015%	İHRACAT	0,010%
İTHALAT	0,020%	İTHALAT	0,019%
FİLİPİNLER	2001	2016	2016
İHRACAT	0,007%	İHRACAT	0,003%
İTHALAT	0,007%	İTHALAT	0,007%
VİETNAM	2001	2016	2016
İHRACAT	0,008%	İHRACAT	0,009%
İTHALAT	0,013%	İTHALAT	0,012%
KAMBOÇYA	2001	2016	2016
İHRACAT	0,002%	İHRACAT	0,004%
İTHALAT	0,015%	İTHALAT	0,023%
SİNGAPUR	2001	2016	2016
İHRACAT	0,037%	İHRACAT	0,032%
İTHALAT	0,032%	İTHALAT	0,021%

Tablo 6. Devamı

ENDONEZYA	2001	2016	2016
İHRACAT	0,005%	İHRACAT	0,004%
İTHALAT	0,003%	İTHALAT	0,004%
TAYLAND	2001	2016	2016
İHRACAT	0,010%	İHRACAT	0,013%
İTHALAT	0,009%	İTHALAT	0,010%
MALEZYA	2001	2016	2016
İHRACAT	0,022%	İHRACAT	0,024%
İTHALAT	0,017%	İTHALAT	0,018%

Tablo 6 incelendiğinde, ekonomisinde birlik içi ithalat ve ihracatın payı en yüksek olan ülke Singapur’dur. Ancak 2001 yılı ve 2016 yılı arasındaki değişime bakıldığında bölge içi ticareti arttırıcı bir etki görülmemiştir. Malezya ve Tayland’ın hem ihracatı hem de ithalatı bölge içinde artış yaşamıştır. Ayrıca, Vietnam, Brunei ,Kamboçya ve Laos gibi az gelişmiş ülkelerin milli gelirlerinde bölge içi ithalata ağırlık verdikleri görülmektedir.

Birlik içerisindeki toplam ihracatın milli gelir içerisindeki payı, birliğin ekonomi hedeflerini gerçekleştirip gerçekleştirilemediğini gözler önüne serecektir.

Tablo 7. AFTA ihracatının toplam GSYH içindeki payı

	2001 YILI ORANI	2016 YILI ORANI
AFTA İHRACATI/ TOPLAM GSYH	0,014%	0,11%

Tablo 7’ye bakılarak birlik sonrası ihracatın payında meydana gelen artış, birliğe üye ülkelerin diğer dünya ülkeleri yerine AFTA ülkeleriyle ticareti arttırdığı sonucu çıkarılabilir.

AFTA ülkelerinin hem dünya ticareti hem de bölge içi ticaretindeki paylarına bakıldıktan sonra ülkelerin ürün bazında ihracatlarının ve ithalatlarının bölge içi ve diğer dünya ülkelere olan dağılımına bakmak, ülkelerin ekonomik etkinliğinin detaylı görülmesini sağlayacaktır. Bu veriler, TradeMap üzerinden GTİP kodlarının yirmi bir gruba ayrılmasıyla elde edilmiştir. Yirmi bir gruba ait ürünlerin kodları ve açıklamaları ayrı olarak verilmiştir.

Tablo 8. 21 Gruba ayrılan ürünlerin kodları ve açıklamaları

ÜRÜN KODU	ÜRÜN AÇIKLAMASI
1-5	Canlı hayvan, et ve balık ürünleri, hayvansal gıdalar
6-14	Sebze- meyve, kuruyemiş, değirmen endüstrisi ürünleri ve canlı ağaçlar ve bitkiler
15-24	Alkollü içecekler, tütün, şekerleme ve hayvansal ve bitkisel yağlar
25-27	Mineral yakıtlar ve yağlar, tuz, çimento, kireç ve sıva malzemeleri
28-40	Plastik maddeler ve parçaları, gübreler, kimyasal ürünler, fotografik ve sinemasal ürünler, kozmetik
41-43	Kürk,suni kürk , deri ve deri eşyaları
44-46	Ahşap, ahşap eşyalar, saman, diğer örme malzemelerin saman imalatı, mantar, mantardan eşya
47-49	Kağıt ve mukavvalar, basılı kitap, gazete, dergi ,resim vb. ürünler
50-59	Pamuk, elyaf, yün, ipek vb. tekstil ürünleri
60-63	Giyim aksesuarları, örme ve tığ işi giyim eşyaları , örme ve tığ işi olmayan giyim eşyaları
64-67	Ayakkabı, pantolon vb. giyim ürünleri ve parçaları, şapka, şemsiye, baston, koltuk değneği ve binicilik malzemeleri

Tablo 8. Devamı

68-70	Seramik, seramik ürünleri, cam ve cam ürünleri, taş, sıva, çimento asbest vb. maddeler
71-83	Demir-çelik, çeşitli metaller, kıymetli veya yarı kıymetli taşlar ve kıymetli metallerle kaplanmış ürünler
84-85	Elektrikli makina ve cihazlar ve parçaları, mekanik cihazlar, nükleer reaktörler
86-89	Demiryolu ve havayolu taşıtları, parçaları ve ekipmanları
90-92	Saat ve saat parçaları, müzikakl enstrümanlar ve parçaları, optik, fotografik, sinematografik, ölçme, kontrol etme, hassas, tıbbi veya cerrahi alet ve cihazlar; parçaları ve aksesuarları
93	Silahlar, mühimmat ve bunların parçaları ve aksesuarları
94	Mobilyalar; lambalar ve aydınlatma armatürleri ve prefabrik binalar
95	Oyuncaklar, oyunlar ve spor malzemeleri; bunların parçaları ve aksesuarları
96	Çeşitli imalat eşyaları
97	Sanat eserleri, koleksiyoncuların parçaları ve antikalar

Tablo 9. Malezya’nın AFTA ve Dünya ihracat ve ithalatının GTİP bazında dağılımı

KOD	AFTA İHRACATI		DÜNYA İHRACATI		AFTA İTHALATI		DÜNYA İTHALATI	
	2001	2016	2001	2016	2001	2016	2001	2016
1-5	0%	0%	0%	0%	0%	0%	1%	1%
6-14	0%	0%	0%	0%	0%	1%	2%	2%
15-24	1%	2%	4%	8%	1%	2%	2%	3%
25-27	3%	6%	7%	9%	3%	4%	3%	7%
28-40	2%	4%	6%	9%	2%	3%	7%	10%
41-43	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
44-46	0%	0%	3%	0%	0%	0%	0%	0%
47-49	0%	0%	0%	2%	1%	0%	1%	1%
50-59	0%	0%	1%	0%	0%	0%	1%	1%
60-63	0%	0%	1%	1%	0%	0%	1%	1%
64-67	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
68-70	0%	0%	0%	1%	0%	0%	1%	1%
71-83	1%	2%	2%	5%	1%	2%	7%	9%
84-85	15%	12%	45%	31%	12%	9%	45%	30%
86-89	0%	1%	0%	1%	0%	1%	3%	5%
90-92	0%	1%	2%	3%	1%	1%	3%	3%
93	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
94	0%	0%	1%	1%	0%	0%	0%	0%
95	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
96	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
97	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
TOPLAM	25%	29%	75%	71%	22%	24%	77%	74%

Tablo 9’ da Malezya’nın hem AFTA hem de diğer dünya ülkeleriyle ihracatında ve ithalatında payı en yüksek olan 84-85 kodlu elektronik makina, cihazlar ve parçaları başlığı altında sınıflandırılan ürünlerdir.

Elektronik ürünler en önemli ihracat kalemi olmasına karşın, üretim ağırlıklı olarak ithal ara mallara bağımlıdır (ticaret.gov.tr).

2001 yılında ihracatın %25’i AFTA ülkeleri ile gerçekleştirilirken, 2016 yılında bu oran %29’a çıkmıştır. Ayrıca 2001 yılında %22 olan ithalat oranı artarak %24’e ulaşmıştır.

Tablo 10. Tayland’ın AFTA ve Dünya ihracat ve ithalatının GTİP bazında dağılımı

KOD	AFTA İHRACATI		DÜNYA İHRACATI		AFTA İTHALATI		DÜNYA İTHALATI	
	2001	2016	2001	2016	2001	2016	2001	2016
1-5	0%	0%	4%	1%	0%	0%	2%	2%
6-14	1%	1%	3%	3%	0%	0%	1%	2%
15-24	1%	3%	6%	6%	0%	1%	2%	2%
25-27	2%	2%	2%	1%	3%	4%	10%	8%
28-40	3%	4%	8%	11%	2%	2%	11%	11%
41-43	0%	0%	1%	0%	0%	0%	1%	1%
44-46	0%	0%	1%	1%	0%	0%	0%	0%
47-49	0%	0%	1%	0%	0%	0%	1%	1%
50-59	1%	0%	2%	1%	0%	0%	3%	0%
60-63	0%	0%	5%	1%	0%	0%	1%	1%
64-67	0%	0%	1%	0%	0%	0%	0%	0%
68-70	0%	0%	1%	1%	0%	0%	1%	1%
71-83	1%	2%	5%	9%	1%	2%	12%	15%
84-85	9%	6%	29%	25%	8%	7%	31%	26%
86-89	1%	4%	4%	10%	0%	1%	5%	6%
90-92	0%	0%	2%	2%	0%	0%	2%	3%
93	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
94	0%	0%	1%	0%	0%	0%	0%	0%
95	0%	0%	1%	0%	0%	0%	0%	0%
96	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
97	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
TOPLAM	18%	25%	78%	75%	17%	20%	82%	79%

Tablo 10’da Tayland’ın ticareti incelendiğinde, Malezya gibi 84-85 kodlu ürün grubunda bulunan elektronik makine ve cihazların bulunduğu ürünlerin ihracat ve ithalattaki payı fazladır. Bu ürün grubunun ihracatının ise oransal olarak diğer dünya ülkelerine gerçekleştirildiği görülmektedir. Ürün ihracatı 1990’larda gerçekleştirilen yatırımlarla emek-yoğun tekstil sektöründen bilgisayar aksesuarları ve otomobil parçaları gibi teknoloji-yoğun ülkelere kaymıştır (ticaret.gov.tr). 2001 ve 2016 yıllarında gerçekleşen ithalat ve ihracatın AFTA ülkeleri ve dünya ülkeleri arasındaki dağılımına bakıldığında bölge içi ihracatın ve ithalatın artış yaşadığı görülmektedir.

Tablo 11. Vietnam’ın AFTA ve Dünya ihracat ve ithalatının GTİP bazında dağılımı

KOD	AFTA İHRACATI		DÜNYA İHRACATI		AFTA İTHALATI		DÜNYA İTHALATI	
	2001	2016	2001	2016	2001	2016	2001	2016
1-5	0%	0%	13%	2%	0%	0%	2%	5%
6-14	2%	1%	10%	4%	0%	0%	2%	5%
15-24	0%	0%	3%	1%	1%	1%	2%	4%
25-27	8%	1%	15%	1%	9%	0%	4%	4%
28-40	1%	1%	3%	3%	5%	2%	12%	9%
41-43	0%	0%	1%	2%	0%	0%	1%	1%
44-46	0%	0%	1%	1%	1%	0%	0%	0%
47-49	0%	0%	0%	0%	1%	0%	2%	1%
50-59	0%	0%	1%	2%	1%	0%	8%	7%
60-63	0%	0%	13%	12%	0%	0%	3%	4%
64-67	0%	0%	11%	8%	0%	0%	2%	1%
68-70	0%	0%	1%	1%	0%	0%	0%	1%
71-83	0%	1%	1%	2%	2%	0%	9%	11%
84-85	4%	2%	5%	41%	4%	3%	18%	30%
86-89	0%	0%	1%	1%	1%	0%	7%	4%
90-92	0%	0%	0%	1%	0%	0%	1%	3%
93	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
94	0%	0%	2%	4%	0%	0%	0%	1%
95	0%	0%	0%	1%	0%	0%	0%	0%
96	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
97	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
TOPLAM	17%	8%	82%	87%	26%	8%	73%	91%

Tablo 11 incelendiğinde, ihracatında 84-85 ürün grubuna ait ürünler yer alan Vietnam’ın, AFTA ülkelerine ihracatının payının düşük olduğu gözlemlenmekte ve yoğunluğun dünya ülkelerinin oluşturduğu görülmektedir. Aynı şekilde tüm ürün grupları için 2001 ve 2016 yılındaki ihracat ve ithalatın oranlarına bakıldığında 2016 yılında hem ihracat hem de ithalatta düşüş yaşanmış ve dış ticarete birlik dışı ülkelerin payı artmıştır.

Tablo 12. Endonezya'nın AFTA ve Dünya ihracat ve ithalatının GTİP bazında dağılımı

KOD	AFTA İHRACATI		DÜNYA İHRACATI		AFTA İTHALATI		DÜNYA İTHALATI	
	2001	2016	2001	2016	2001	2016	2001	2016
1-5	0%	0%	3%	2%	0%	0%	1%	2%
6-14	0%	1%	1%	2%	1%	1%	4%	4%
15-24	1%	3%	4%	14%	1%	1%	3%	4%
25-27	3%	5%	26%	17%	5%	7%	14%	8%
28-40	2%	3%	6%	9%	5%	5%	15%	12%
41-43	0%	0%	1%	0%	0%	0%	0%	0%
44-46	0%	0%	6%	3%	0%	0%	0%	0%
47-49	1%	1%	4%	3%	0%	0%	3%	2%
50-59	1%	0%	5%	3%	0%	0%	7%	4%
60-63	0%	0%	8%	5%	0%	0%	0%	1%
64-67	0%	0%	3%	3%	0%	0%	0%	0%
68-70	0%	0%	1%	0%	0%	0%	0%	1%
71-83	2%	3%	3%	6%	1%	2%	7%	8%
84-85	6%	3%	10%	6%	3%	6%	17%	21%
86-89	0%	2%	1%	2%	2%	2%	8%	4%
90-92	0%	0%	1%	1%	0%	0%	1%	1%
93	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
94	0%	0%	2%	1%	0%	0%	0%	0%
95	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
96	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
97	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
TOPLAM	17%	23%	83%	77%	18%	26%	82%	74%

Tablo 12’de Endonezya’nın ürün grupları arasında ihracatında en yüksek payı 25-27 numaralı gruptaki ürünlerin oluşturduğu ve ihracatta dünya ülkelerinin payı olduğu görülmektedir. İthalatta ise en yüksek pay 84-85 numaralı grupta yer alan elektronik ürünlere aittir ve bu ithalatta dünya ülkelerinin payı fazladır. 2001 ve 2016 yıllarında gerçekleşen toplam ihracat ve ithalatın AFTA ve dünya ülkeleri arasındaki dağılıma bakıldığında birlik içi gerçekleşen ihracat ve ithalatta artış yaşandığı görülmektedir.

Tablo 13. Singapur'un AFTA ve Dünya ihracat ve ithalatının GTİP bazında dağılımı

KOD	AFTA İHRACATI		DÜNYA İHRACATI		AFTA İTHALATI		DÜNYA İTHALATI	
	2001	2016	2001	2016	2001	2016	2001	2016
1-5	0%	0%	0%	0%	0%	0%	1%	1%
6-14	0%	0%	0%	0%	0%	0%	1%	0%
15-24	1%	1%	1%	1%	1%	1%	1%	2%
25-27	3%	7%	5%	5%	2%	4%	11%	14%
28-40	3%	4%	7%	11%	1%	1%	7%	8%
41-43	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	1%
44-46	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
47-49	0%	0%	1%	0%	0%	0%	1%	0%
50-59	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
60-63	0%	0%	1%	0%	1%	0%	1%	1%
64-67	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
68-70	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
71-83	1%	1%	2%	4%	1%	2%	5%	5%
84-85	17%	12%	47%	37%	17%	10%	37%	35%
86-89	1%	1%	1%	2%	0%	0%	5%	4%
90-92	1%	1%	2%	4%	0%	1%	3%	4%
93	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
94	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
95	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
96	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
97	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
TOPLAM	27%	29%	70%	67%	25%	22%	74%	77%

Ayrı bir devlet olarak kurulduğu 1965 yılında elektrikli ürün montajı, petrol rafinerisi ve gemi inşa tesislerine dayalı bir ekonomiye sahip olan Singapur, uzun vadeli plan ve politikalarının da etkisiyle önemli atılımlar gerçekleştirerek geçen süre zarfında gerek bölgede önemli bir finans ve ticaret merkezi konumuna, gerekse gelişmiş ülke statüsüne ulaşmıştır (ticaret.gov.tr). Ülke 84-85 numaralı ürün grubunda hem ithalatta hem de ihracatta yüksek bir paya sahiptir. Bu payın içerisinde AFTA ve dünya ülkelerini dağılımına bakıldığında, bu ürün grubunda AFTA ülkeleriyle ihracat ve ithalatta azalış yaşanırken diğer dünya ülkeleriyle ticarete artış yaşanmıştır.

Tablo 14. Filipinler'in AFTA ve Dünya ihracat ve ithalatının GTİP bazında dağılımı

KOD	AFTA İHRACATI		DÜNYA İHRACATI		AFTA İTHALATI		DÜNYA İTHALATI	
	2001	2016	2001	2016	2001	2016	2001	2016
1-5	0%	0%	1%	1%	0%	0%	2%	2%
6-14	0%	0%	2%	2%	0%	1%	2%	2%
15-24	0%	1%	3%	5%	1%	3%	2%	4%
25-27	0%	0%	1%	3%	2%	3%	10%	8%
28-40	0%	1%	1%	3%	2%	4%	7%	8%
41-43	0%	0%	1%	1%	0%	0%	0%	0%
44-46	0%	0%	1%	5%	0%	0%	0%	1%
47-49	0%	0%	0%	0%	0%	0%	1%	1%
50-59	0%	0%	0%	0%	0%	0%	3%	1%
60-63	0%	0%	7%	2%	0%	0%	1%	1%
64-67	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
68-70	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	1%
71-83	0%	0%	2%	4%	1%	1%	4%	6%
84-85	13%	11%	58%	48%	8%	8%	46%	30%
86-89	1%	1%	2%	5%	0%	5%	3%	6%
90-92	0%	1%	2%	4%	0%	0%	1%	2%
93	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
94	0%	0%	1%	1%	0%	0%	0%	1%
95	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
96	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
97	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
TOPLAM	16%	15%	84%	85%	16%	26%	84%	74%

Filipinler, hem ihracatta hem de ithalatta 84-85 numaralı ürün gruplarında en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir. 2001 ve 2016 yıllarında ürün grubunun ihracat ve ithalatının dağılımında yoğunluğu dünya ülkelerinin oluşturduğu görülmektedir. Tüm ürün grupları için bakıldığında ise 2001 ve 2016 yıllarında AFTA ülkeleri ile yapılan ihracatta %1'lik azalış, ithalatında ise %10'luk bir artış gerçekleşmesine rağmen dış ticarete en büyük payın dünya ülkelerine ait olduğu görülmektedir.

Tablo 15. Kamboçya’nın AFTA ve Dünya ihracat ve ithalatının GTİP bazında dağılımı

KOD	AFTA İHRACATI		DÜNYA İHRACATI		AFTA İTHALATI		DÜNYA İTHALATI	
	2001	2016	2001	2016	2001	2016	2001	2016
1-5	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
6-14	0%	1%	0%	3%	1%	0%	0%	1%
15-24	0%	1%	0%	1%	6%	5%	2%	1%
25-27	0%	0%	0%	0%	16%	10%	0%	0%
28-40	2%	2%	0%	2%	3%	4%	6%	5%
41-43	0%	0%	0%	3%	0%	0%	1%	2%
44-46	0%	0%	1%	0%	0%	0%	0%	0%
47-49	0%	0%	14%	0%	1%	1%	1%	1%
50-59	0%	0%	0%	0%	3%	1%	20%	14%
60-63	0%	1%	76%	66%	2%	3%	14%	16%
64-67	0%	0%	3%	8%	0%	0%	0%	1%
68-70	0%	0%	0%	0%	1%	1%	0%	1%
71-83	1%	2%	0%	0%	2%	4%	2%	4%
84-85	0%	2%	0%	3%	2%	4%	6%	8%
86-89	0%	0%	0%	3%	1%	3%	3%	6%
90-92	0%	0%	0%	0%	0%	0%	1%	0%
93	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
94	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
95	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
96	0%	0%	0%	0%	0%	0%	2%	1%
97	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
TOPLAM	5%	9%	95%	91%	39%	37%	61%	63%

Kamboçya incelendiğinde, 50-59 ve 60-63 olarak gruplandırılan tekstil ve giyim eşyası kodlarında ihracat ve ithalatının yoğunluk oluşturduğu görülmektedir. Bu ürün gruplarında AFTA ve dünya ülkelerinin dağılımına bakıldığında hem ihracatta hem de ithalatta dünya ülkelerinin büyük bir payının olduğu görülmektedir. Tüm ürün kodları için toplamına bakıldığında 2001 ve 2016 yıllarında AFTA ülkeleriyle ihracatta artış yaşanmış, ithalatta ise azalış meydana gelmiştir.

Tablo 16. LAO PDR’ın AFTA ve Dünya ihracat ve ithalatının GTİP bazında dağılımı

KOD	AFTA İHRACATI		DÜNYA İHRACATI		AFTA İTHALATI		DÜNYA İTHALATI	
	2010	2016	2010	2016	2010	2016	2010	2016
1-5	0%	1%	0%	0%	1%	2%	0%	0%
6-14	9%	8%	12%	9%	2%	3%	0%	0%
15-24	2%	10%	0%	1%	7%	8%	1%	1%
25-27	18%	1%	8%	24%	27%	17%	0%	0%
28-40	1%	4%	1%	4%	8%	6%	1%	1%
41-43	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
44-46	2%	1%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
47-49	0%	0%	0%	0%	1%	1%	0%	1%
50-59	0%	0%	0%	0%	0%	1%	0%	1%
60-63	1%	0%	9%	5%	0%	1%	0%	0%
64-67	0%	0%	1%	1%	0%	0%	0%	0%
68-70	0%	0%	0%	0%	1%	1%	0%	0%
71-83	25%	12%	8%	5%	9%	8%	6%	3%
84-85	1%	11%	0%	0%	16%	16%	6%	10%
86-89	0%	0%	0%	1%	6%	9%	3%	7%
90-92	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
93	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
94	0%	0%	0%	0%	0%	1%	0%	0%
95	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
96	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
97	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
TOPLAM	60%	50%	40%	50%	81%	74%	19%	26%

Laos’un AFTA’ya katılımıyla altın ve bakır ihracatı başlatılmış, mal ticaretinde önemli bir artış meydana gelmiştir (ticaret.gov.tr). Bundan dolayı ülke, 25-27 ve 71-83 numaralı ürün gruplarında ihracatta öne çıkmaktadır. 2001 yılına ait veri bulunmayan Laos’un 2010 yılına bakılmıştır. 25-27 numaralı ürün grubunun ihracatında AFTA’nın payı %17 azalmış, dünya ülkelerinin payı ise %16 artmıştır. İthalatında ise sadece AFTA ülkelerinin payı olduğu görülmektedir. 71-83 numaralı ürün gruplarının ihracatında ise AFTA ülkelerinin yoğunlukta olmasına rağmen %13 oranında azalış, dünya ülkeleriyle olan ihracatında ise %3’lük bir azalış gerçekleşmiştir. İthalatında en çok payın olduğu ürün grubu 84-85 olarak görülmekte ve ithalatın daha çok AFTA ülkeleriyle gerçekleştirildiği görülmektedir.

Tablo 17. Myanmar'ın AFTA ve Dünya ihracat ve ithalatının GTİP bazında dağılımı

KOD	AFTA İHRACATI		DÜNYA İHRACATI		AFTA İTHALATI		DÜNYA İTHALATI	
	2010	2016	2010	2016	2010	2016	2010	2016
1-5	1%	2%	3%	2%	1%	1%	0%	0%
6-14	4%	2%	11%	20%	0%	0%	2%	1%
15-24	0%	0%	0%	10%	4%	9%	1%	8%
25-27	39%	16%	0%	12%	24%	12%	1%	1%
28-40	1%	0%	1%	1%	5%	4%	9%	8%
41-43	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
44-46	2%	0%	6%	2%	0%	0%	0%	0%
47-49	0%	0%	0%	0%	1%	1%	1%	1%
50-59	0%	0%	0%	0%	1%	0%	6%	4%
60-63	0%	1%	4%	13%	0%	0%	0%	1%
64-67	0%	0%	1%	1%	0%	0%	0%	0%
68-70	0%	0%	0%	0%	1%	1%	0%	1%
71-83	2%	1%	24%	6%	3%	2%	11%	9%
84-85	0%	5%	0%	0%	3%	4%	15%	13%
86-89	0%	0%	0%	0%	5%	3%	4%	13%
90-92	0%	0%	0%	1%	0%	0%	1%	1%
93	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
94	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
95	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
96	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
97	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
TOPLAM	49%	29%	51%	70%	48%	38%	52%	62%

Myanmar, ihracat ve ithalatta 25-27 numaralı ürün grubu ile öne çıkmaktadır. Burada 2010 ve 2016 yılları için hem ihracatta hem ithalatta AFTA üye ülkeleriyle ticaretin payının fazla olduğu görülmektedir. Tüm ürün kodları için 2010 ve 2016 yıllarında ihracat ve ithalatın AFTA ve dünya ülkeleri arasındaki dağılıma bakıldığında, AFTA ülkeleri ile ihracat %20, ithalat ise %10 azalmıştır.

Tablo 18. Brunei'nin AFTA ve Dünya ihracat ve ithalatının GTİP bazında dağılımı

KOD	AFTA İHRACATI		DÜNYA İHRACATI		AFTA İTHALATI		DÜNYA İTHALATI	
	2001	2016	2001	2016	2001	2016	2001	2016
1-5	0%	0%	0%	0%	2%	3%	2%	2%
6-14	0%	0%	0%	0%	3%	3%	2%	2%
15-24	0%	0%	0%	0%	8%	8%	1%	2%
25-27	14%	16%	75%	69%	1%	9%	0%	1%
28-40	0%	3%	0%	2%	8%	7%	3%	5%
41-43	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
44-46	0%	0%	0%	0%	1%	0%	0%	0%
47-49	0%	0%	0%	0%	3%	1%	1%	0%
50-59	1%	0%	0%	0%	6%	0%	4%	0%
60-63	3%	0%	2%	0%	3%	1%	3%	1%
64-67	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
68-70	0%	0%	0%	0%	1%	1%	1%	1%
71-83	0%	1%	0%	0%	4%	3%	7%	10%
84-85	1%	3%	0%	2%	7%	6%	14%	15%
86-89	3%	1%	0%	1%	1%	3%	8%	9%
90-92	0%	0%	0%	0%	1%	1%	1%	2%
93	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
94	0%	0%	0%	0%	1%	1%	1%	1%
95	0%	0%	0%	0%	1%	0%	0%	0%
96	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
97	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
TOPLAM	22%	26%	78%	74%	52%	48%	48%	51%

Tablo 18'ye göre Brunei'nin en önemli gelir kaynağı petrol ve doğal gazdır. Bu nedenle ihracatında 25-27 numaralı ürün grubu önemli bir yere sahiptir. Ürün grubunun AFTA ve dünya ülkeleri arasındaki dağılımına bakıldığında dünya ülkelerinin büyük bir paya sahip olmasıyla birlikte AFTA ihracatında da artış yaşandığı görülmektedir. İthalat açısından 84-85 numaralı ürün grubunun öne çıktığı ve dünya ülkeleriyle ticaretinin fazla olduğu görülmektedir. Tüm grupları için 2001 ve 2016 yıllarına bakıldığında, ihracatta AFTA ülkelerinin payı %4 artmış, ithalatta ise %4 azalmıştır.

Sonuç

Bu çalışmada ticaret hacmini arttırmak amacıyla kurulan iktisadi entegrasyonların üye ülkelerin ticaretlerine olan etkilerini göstermek amacıyla ASEAN serbest ticaret bölgesinin verileri Trademap'ten elde edilmiş ve 2001 ve 2016 yıllarındaki oranlar karşılaştırılarak incelenmiştir.

Bu amaçla öncelikle AFTA'nın kurulmasından önce ülkelerin GSMH değerlerinin son 3 yılının ortalamasına bakılarak ülkelerin ekonomik düzeyi gözler önüne serilmiştir. Burada Tayland, Endonezya,, Singapur, Malezya ve Filipinler, entegrasyondaki diğer ülkelere göre gelirlerinin yüksek olduğu görülmektedir. Birliğin dış ticaret hacminin, dünya dış ticaret hacmine oranlanmasıyla dünya ticaret hacmindeki payı görülebilmektedir. 2001 yılında %5,77 olan payının 15 yılda 1,39 artarak %7,16'ya ulaştığı görülmüştür. Dış ticaret hacminde yaşanan bu gelişmelerde ihracatın ve ithalatın dağılımına bakıldığında, 2001 yılında %3,06 olan ihracatın 0,63 artış yaşayarak 2016 yılında %3,70 değerine, ithalatın ise 0,75 artarak %3,45 değerine ulaştığı görülmüştür.

AFTA'nın bölge içi ekonomisinin, dünya ticaret hacmindeki payı 15 yılda 0,35'lik artışla 2016 yılında %1,63 değerine ulaşmıştır. Buradan entegrasyonun olumlu etkiler yarattığı söylenebilmektedir. Artan bölge içi ticarete üye ülkelerin entegrasyon içindeki ticaret hacimlerinin dünya ticaretindeki payına bakıldığında en yüksek paya sahip olan ülkenin Singapur olduğu görülmektedir. Ancak 2001 ve 2016 yılları karşılaştırıldığında bu payda artış görülmemiştir. Ülkelerin ticaret hacmindeki artış AFTA içerisindeki zayıf ekonomiye sahip ülkelere görülmektedir.

AFTA ülkelerinin bölge içi dış ticaretinin milli gelir içindeki payına bakıldığında en yüksek oran Singapur'a aittir. Entegrasyon içerisindeki toplam ihracatın milli gelir içindeki payı 2001 yılında %0,14 iken 2016 yılında %0,11 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre, üye ülkelerin birlik içi yerine diğer dünya ülkelerine ihracata ağırlık verdikleri söylenebilmektedir.

Trademap üzerinden GTİP kodlarının 21 gruba ayrılmasıyla elde edilen ürünlerin ihracat ve ithalat oranları 2001 ve 2016 yılı karşılaştırmalı olarak hesaplanmıştır. Petrol, doğal gaz ve madenler gibi doğal kaynaklara sahip olan Laos, Myanmar, Brunei ve Endonezya 25-27 numaralı ürün grubunda ihracatıyla ön plana çıkmaktadır.

Kamboçya'nın tekstil ve giyim eşyalarına ait ürün grubu olan 50-59 ve 60-63 kodları, ülkenin hem ihracatında hem de ithalatında yoğunluk oluşturmaktadır. Üye ülkeler, diğer dünya ülkeleriyle ticaretlerine ağırlık verirken, Laos'un ihracat ve ithalatını ağırlıklı olarak entegrasyon ülkeleriyle gerçekleştirdiği görülmüştür.

Malezya, Tayland, Vietnam, Singapur ve Filipinler, 84-85 numaralı ürün grubunun ihracatında öne çıkan ülkelerdir. Elektrikli makine ve cihazları içeren bu ürün grupları, ülkelerin teknoloji yoğun üretim yaptıkları şeklinde yorumlanmasını mümkün kılmaktadır.

İktisadi entegrasyonların en büyük amacı olan, vergi oranlarını en düşük seviyeye çekerek bölge ekonomisini canlandırma, 2008 yılında gümrük vergilerinin sıfırlanması kararıyla temelleri atılan AFTA için tam anlamıyla gerçekleşmemiştir. Üye ülkelerin, entegrasyon dışındaki ülkelerle ihracata ve ithalata ağırlık vermesi ve ticaret hacminin dünyadaki payının düşük olması sonucu, AFTA'nın hedeflediği bölgesel ekonomik büyümeyi yavaşlattığı söylenebilmektedir. Sonuç olarak AFTA iktisadi entegrasyonu ticareti arttırıcı değil, saptırıcı etki yaratmaktadır. Ticaretin diğer dünya ülkeleri yerine, entegrasyondaki ülkelerle yapılmasını ve arttırılmasını sağlayacak politikalar izlenmesinin, AFTA için olumlu sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir.

Kaynakça

Asya da Birlikten Doğan Güç:ASEAN. (Aralık, 2013). Moment Expo,67. <http://www.moment-expo.com/asya-da-birlikten-dogan-guc-asean> (Erişim Tarihi 24.07.2018)

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu. Asya'nın Yükselen Birliği: ASEAN. <https://www.deik.org.tr/uploads/asean.pdf> (Erişim Tarihi 24.07.2018)

İSPİROĞLU, F., PAZARCI, P. (2018, Ocak). ASEAN – Türkiye Dış Ticaret İlişkileri, SSS Journal, 4(13). http://sssjournal.com/Makaleler/1703052397_24_4-13_ID346.%20Ferhat%20İSPİROĞLU%20&%20Pınar%20PAZARCI_229-241.pdf

İTKİB. Dünya'daki Belli Başlı Ticari Bloklar. <https://www.itkib.org.tr/tr/bilgi-merkezi-dis-ticaret-ihracat-rehberi-ticari-bloklar.html>

ONUR, B.(Mayıs, 2016). Asya'da Ülkelerin Birliği: ASEAN. Uluslararası İlişkiler Müdürlüğü, TOBB

T.C. Ticaret Bakanlığı. (Ağustos, 2018). Myanmar Genel Ekonomik Durum, <https://www.ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-dogu-asya/myanmar/ulke-profil/genel-ekonomik-durum>

WINANTI, Poppy S. (Aralık, 2013). Bir Asean Ekonomik Topluluğuna Doğru: Önümüzdeki Güçlükler. http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/25752/bir_asean_ekonomik_topluluguna_dogru_onumuzdeki_guclukler (Erişim Tarihi 10.08.2018)